Törökország politikai pártjai

Törökországban jelenleg két politikai vonulat feszül egymásnak: az atatürki hagyományokra építkező, ám az uniós csatlakozást az ország szuverenitásának megőrzése érdekében elutasító álláspont, valamint a kormányon lévő AKP (Igazság és Fejlődés Pártja) elképzelése. Az AKP bár sokak által iszlamistának titulált politikai erő, láthatóan az uniós csatlakozás irányába orientálja az országot.

2002-ben megkérdőjeleződött a kemáli örökséghez való ragaszkodás az országban, és az AKP a szavazatok 34,27 százalékát szerezte meg, majd 2007-re ezt az arányt még inkább növelni tudta, 46,58 százalékot ért el a választásokon. Az AKP előretört a kurdok lakta területeken is, ahol a kemálista hagyományokat folytató, egységes Törökországban gondolkodó pártok természetszerűleg nem tudtak befolyást szerezni. Törökországban egyébként a parlamentbe kerülés küszöbe a szavazatok 10 százalékának megszerzése, amely burkoltan a kurdok politikai prezentációját hivatott megakadályozni.

A legutolsó törvényhozási választásokra 2007. július 22-én került sor, amelyen 14 politikai párt vett részt. A 42,8 millió regisztrált szavazó 84,25 százaléka adta le szavazatát (36 millió fő). Az AKP (Igazság és Fejlődés Pártja) győzött a választásokon az összes szavazat 46,58 százalékát megszerezve. Recep Tyyip Erdogan lett az új kormány vezetője. A kemálista CHP (Köztársasági Néppárt) 20,88 százalékot szerzett, az MHP (Nemzeti Mozgalom Pártja) pedig 14,27 százalékot, így ők lettek az ellenzéki pártok. Semmilyen más politikai párt nem tudta átlépni a 10 százalékos küszöböt, ezért kívül rekedtek a törvényhozáson. (DP vagy ex-DYP (Igaz Út Pártja, avagy új nevén Demokrata Párt) 5,42 százalékot ért el, GP (Fiatalok Pártja) 3,04 százalékot, az SP (Boldogság Pártja) 2,34 százalékot, míg a többiek 1 százalék alatt maradtak).

Meglepő módon a független jelölteknek sikerült összesen 5,24 százalékot szerezniük, így 26 független képviselő ülhetett be a parlamentbe. Azonban a választások után néhány képviselő kivált azokból a pártokból, aminek keretében bekerültek és olyan frakciókat alapítottak, amelyek anyapártjai egyébként nem jutottak be a nemzetgyűlésbe. Erre azért volt lehetőség, mert a török jog szerint legalább húsz parlamenti képviselő politikai csoportosulást hozhat létre a parlamenten belül, ha már megválasztották őket. Ezért míg hivatalosan három pártnak sikerült bejutnia a parlamentbe, mára jelen van a DTP (Demokratikus Néppárt), a DSP (Demokratikus Baloldal Pártja), az ODP (Szabadság és Támogatás Pártja) és a BBP (Nagy Egység Pártja) is a törvényhozásban, igaz ezen utóbbiak, csak egy-egy taggal, így ők végképp nem tudtak frakciót alapítani.

A 2007-es választásokon 10 évvel a HADEP (Népi Demokratikus Párt) elnevezésű kurd párt betiltása után most először kerültek pro-kurd jelöltek is a török parlamentbe. Húsz, a kurd érdekeket egyedüliként képviselő Demokratikus Néppárttal (DTP) kapcsolatban lévő függetlenként induló jelöltet választottak meg, amelyek így egyesülhettek a DTP zászlaja alatt.

A következő táblázatban összehasonlítás látható a politikai pártok által megszerzett parlamenti mandátumokról a három egymást követő választásokon (1999, 2002, 2007).

A párt neve	1999-es választások	2002-es választások	2007-es választások
AKP (Igazság és Fejlődés Pártja)	59	360	341
CHP (Köztársasági Néppárt)	3	190	99[1]
MHP (Nemzeti Mozgalom Pártja)	124	0	70
DSP (Demokratikus Baloldal Pártja)	58	0	13[2]
ANAP (Anyaország Pártja)	71	0	0[3]
DYP – DP (Igaz Út Pártja – Demokratikus Párt)	81	0	0
DTP (Demokratikus Néppárt)	n/a	n/a	20[4]
BBP (Nagy Egység Pártja)	n/a	n/a	1[5]
ODP (Szabadság és Támogatás Pártja)	n/a	n/a	1[6]
YTP (Új Törökország Párt)	58	0	n/a
SP (Boldogság Pártja)	46	0	n/a
Függetlenek	10	15	4

[1] 112 képviselőjük jutott be 2007-ben eredetileg, de 13 tagjuk átpártolt a DSP-hez.
[2] Egyetlen képviselőjük sem jutott be edetileg 2007-ben, de 13 tag elhagyta a CHP-t és belépett a DSP-be.
[3] A választások előtt egyezséget kötött az Igaz Út Pártájával, amely szerint nem indul a választásokon, és így átengedi a jobbközép szavazatokat a pártnak.
[4] Független képviselőként beválasztott jelöltek, akik a Demokratikus Néppárt parlamenti frakcióját alapították meg a kurd érdekek képviseletében.
[5] Köszönhetően egy képviselőnek, aki kilépett eredeti pártjából.
[6] Köszönhetően egy képviselőnek, aki kilépett eredeti pártjából.

A török politika paletta fő tényezői

AKP (Igazság és Fejlődés Pártja)

Az iszlamista orientáltságú pártot 2001-ben alapította Tayyip Erdogan és Abdullah Gül. A többi pártot meglepve minden helyi és általános választáson egyre több szavazatra tett szert a formáció. A párt 2002-ben meglepetésszerű győzelmet aratott a szavazatok 34,27 százalékának megszerzésével, ezzel a törvényhozásban 360 képviselői helyhez jutott annak ellenére, hogy előzőleg az államhatalom megpróbálta szabotálni a párt és a pártvezetők részvételét a választásokon. Mivel ezzel az eredménnyel törvényhozásban abszolút többséget szerzett, két évtized után először a legerősebb kormánypártként nem volt rákényszerítve a koalíciós kormányzásra így most az Igazság és Fejlődés pártja egyedül kormányoz, nagyban elősegítve az ország gazdasági - politikai stabilitását és az Európai integrációt. 2007-ben a szavazatok 46,58 százalékát szerezték meg, és ezzel második alkalommal győzedelmeskedtek a választásokon, 341 képviselői helyet szerezve meg. A párt visszautasítja a nyugati és török sajtóban is számtalanszor emlegetett (és a török Alkotmánybíróság által is vizsgált) "iszlamista" jelzőt és magát gazdaságilag liberális, nyugatbarát, ám szociális értelemben konzervatív pártként fogalmazza meg.

CHP (Köztársasági Néppárt)

A pártot Musztafa Kemal Atatürk alapította 1923-ban, ma Deniz Baykal vezeti. Erősbalközép párt volt a legfőbb baloldali párttal, az SHP-vel való 1995. februári fúziójáig. A fúzió mégis arra sarkallt néhány ex-SHP-s politikust, hogy elhagyja a CHP-t és csatlakozzon a DSP-hez, ők azzal vádolták a CHP-t, hogy nem eléggé baloldali. Baykal valóban a liberális gazdasági politikák és a vámunió mellett állt ki. Az 1999-es választásokat követően a CHP, amely csupán 8,7 százalékot szerzett, eltűnt a parlamentből története folyamán először. Baykalt tették felelőssé a vereségért és elvesztette uralmát a párt felett, ezért a CHP következő rendkívüli kongresszusán le is mondott. A 2002-es választásokon Baykal visszanyerte helyét és a CHP 19,39 százalékot szerzett, így a második legnagyobb ellenzéki párttá válhatott. 2007-ben egyesítette erőit a DSP-vel és 20,88 százalékot szereztek, 112 képviselői helyre téve szert. A választások után a DSP tagjai elhagyták a pártot és visszatértek eredeti pártjukhoz, létrehozták a DSP frakciót a parlamenten belül.

MHP (Nemzeti Mozgalom Pártja)

Az ultra-nacionalista párt (Szürke Farkasokként is ismerik a párt ifjúsági szervezete nyomán), 1969-ben alapították.

A hetvenes évek végén paramilitarista szervezeti struktúrával működött, és nagyban felelőssé tehető az erőszak eszkalációjáért. Az MHP-t az 1980-as katonai puccs után feloszlatták, alapítóját Alparslan Türkest és másokat elítélték a 80-as évek elején néhány közéleti szereplő meggyilkolása miatt. 1995-ben Türkes újraalapíthatta az MHP-t és részt vettek a választásokon, ahol 8.5 százalékot szereztek. Türkes 1997-ben meghalt, és Dr. Devlet Bahceli követte a párt élén, annak ellenére, hogy a párton belüli ellenzék Tugrul Türkes-t, az alapító fiát támogatta. Az MHP a második legnagyobb politikai párttá vált az 1999-es választások után és 129 helyet szerzett az országgyűlésben. Új vezetője, Bahceli az előző vezetőkéhez képest új profilt kíván adni a pártnak. A 2002-es választásokon csak a szavazatok 8,34 százalékát sikerült megszerezniük, így nem jutottak be a parlamentbe. 2007-ben azonban 14,27 százalékra tettek szert, és 70 képviselői helyet szereztek a nemzetgyűlésben.

DSP (Demokratikus Baloldal Pártja)

A pártot 1985-ben alapította Rahsan Ecevit, Bület Ecevit felesége, miután férjét az 1980-as katonai puccs után eltiltották a politikai élettől. Miután, 1987-ben visszakapta jogait, 2006-ig vezette ezt a balközép pártot. Kisebbségi párt volt, mígnem 1995 decemberében 76 parlamenti székhez jutott a választásokon. A DSP jóváhagyja Törökország NATO-tagságát és támogatja az ország európai uniós csatlakozását, bár bírálta a vámuniót. A DSP, amely fellendült Abdullah Öcalan, a PKK vezérének elfogása után, az 1999. áprilisi választásokon a szavazatok 22 százalékát szerezte meg, valamint 136 képviselői széket az 550-ből. Így a párt vezetője ötödik alkalommal lehetett miniszterelnök. A 2002-es választásokon azonban csak 1,21 százalékot értek el, és nem jutottak be a parlamentbe. A 2007-es választások alkalmával egyesítették erőiket a CHP-vel és így indultak a választásokon. Miután bejutottak a CHP-val a parlamentbe, 13 tag kivált, de ők nem tudtak frakciót létrehozni alacsony számuk miatt.

FAZILET (Az Erény Pártja)

1997 áprilisában az Erbakan vezette koalíciós kormány feloszlott a katonaság nyomására és a Refah (vagyis Jólét) Pártot betiltotta az Alkotmánybíróság 1998 januárjában. A Refah Párt vezetői azonnal új pártot alapítottak Fazilet, azaz Erény Pártja néven. A Refah képviselői, legalábbis azok, akiket nem fosztottak meg politikai jogaiktól, csatlakoztak az Erény Pártjához, amit Recai Kutan vezetett. A párt részt vett az 1999-es választásokon, de elvesztette a Refah-tól örökölt vezető pozícióját. A szavazatok 21,3 százalékával és 111 képviselői székkel a harmadik legnagyobb politikai párt lett Törökországban, a DSP és az MHP után. Az Erény Pártját betiltották 2001-ben, néhány tagja csatlakozott a Boldogság Pártjához, néhányan pedig az AKP-hez.

ANAP (Az Anyaország Pártja)

A jobbközép pártot 1983-ban alapította Turgut Özal. 1983-tól 1991-ig az ANAP kormányozta Törökországot, rövidéletű kormánykoalíciót kötött a DYP-val 1995-ben, majd 1997 júliusától 1998 novemberéig visszatért a hatalomba Mesut Yilmazzal a párt élén. A nyolcvanas években megreformálta a török gazdaságot, szabadpiaci intézkedéseket bevezetve valamint csökkentette az állami szektort, valamint csatlakozási kérelmet adott be az Európai Közösségekhez 1987-ben. Ellenzékként azonban bírálta az EU-val létrehozott Vámuniót úgy érvelve, hogy annak feltételei nem szolgálták Törökország érdekeit. Az ANAP volt az 1999-es választások egyik nagy vesztese és csupán 14 százalékkal a negyedik párttá vált, 86 képviselői helyet megszerezve. A 2002-es választásokon csak 5,12 százalékot értek el, így be sem jutottak a parlamentbe. 2007-ben egyezséget kötöttek a Demokrata Párttal (ex-DYP) és nem indultak a választásokon annak érdekében, hogy a jobbközép szavazatokat a DP szerezhesse meg. Ma nincsenek képviselői a parlamentben. Vezetőjük Erkan Mumcu.

DP (anno DYP. vagyis Igaz Út Pártja, mára Demokrata Párt)

A pártot Ahmet Nusret Tuna alapította Süleyman Demirel támogatásával 1983-ban. (Süleyman Demirelt az 1980-as katonai hatalomátvételt követően 1980-tól 1987-ig eltiltották a politikai életben való részvételtől.) A párt az 1980-ban betiltott Igazság pártjának utódja és konzervatív, jobbközép párt, amely főként a vidéki lakosság körében népszerű. Annak ellenére, hogy a pártpolitikai programja szinte teljesen megegyezik az Anyaország Pártjáéval a két párt sokszor rivalizál egymással. A párt a betiltására irányuló kísérletek ellenére az 1987-es választásokon 59 képviselői helyhez jutott. Az 1991-es választásokon a DYP meglehetősen kicsi szavazattöbbséget szerzett és koalíciós kormányt alakított a balközép SHP-val. 1991-ben Turgut Özalt Demirel követte az államfői poszton, tőle a miniszterelnöki valamint pártelnöki posztot Tansu Ciller vette át. Az ország NATO tagságát és más stratégiai szövetséghez, mint az Európai Unióhoz történő csatlakozást lelkesen támogatta, kormányzásuk alatt sikerült vámunióra lépnie Törökországnak az EU-val. 1999-ben a szavazatok

12 százalékának megszerzésével még épphogy bejutott a párt a parlamentbe (85 hellyel), de a 2002-es választásokon már nem sikerült átlépni a 10 százalékos bekerülési küszöböt, csupán 9,55 százalékot értek el. De köszönhetően néhány képviselőnek, akik kiváltak pártjukból és csatlakoztak a DYP-hez, a párt automatikusan bekerült a törvényhozásba négy taggal. A 2007-es választások folyamán egyesítették erőiket az ANAP-pal (emellett megváltoztatta nevét DP-re, azaz Demokrata Pártra). Így is csupán a szavazatok 5,42 százalékát sikerült elérniük, tehát most sem sikerült átlépni a parlamentbe való bekerülést jelentő 10 százalékos álomhatárt. A vereség után a párt vezetője, Mehmet Agar lemondott, így ma Kamil Turan vezeti a pártot.

GP (Fiatalok Pártja)

2002-ben egy fiatal üzletember, Cem Uzan alapította a pártot, amely liberális, republikánus programmal rendelkezik. A párt tipikusan egyszemélyes párt, vezetőjén kívül nincs más fontos személyisége. A párt populista programmal indult a választásokon, olyan ígéretekkel, mint a tartományok számának 81-ről 250-re emelése, 200 m^2 állami föld ingyenes juttatása minden török családnak. Ezzel a teljesíthetetlennek tűnő programmal a 2002-es választásokon összesen háromhónapnyi politikai szereplés után gyakorlatilag csodaszámba menő módon a szavazatok 7, 24 százalékát szerezte meg, azonban ez kevés volt a parlamentbe jutáshoz. A 2007-es választásokon 3,04 százalékot szerzett csupán, így továbbra is kívül rekedt a törvényhozáson.

DTP (Demokratikus Néppárt)

A kurd politikai pártot 1994-ben hozták létre a betiltott DeP párt utódjaként. A HaDeP az 1995-ös választásokon a A HaDeP volt az egyetlen engedélyezett, legális párt a kurd érdekek képviseletére. A párt az 1999-es választásokon sem tudta elérni a 10 százalékos küszöböt, amely sokak szerint éppen a törökországi népességben jelentkező 9,5 százalék körüli kurd lakosság aránya miatt lett így meghatározva az alkotmányban. 1999 után a pártot betiltotta az Alkotmánybíróság, ezért újranevezték, mégpedig DEHAP-ként. A 2002-es választásokon 6.22 százalékot szereztek és ismételten kívül maradtak a parlamenten. A DEHAP-ot is betiltották 2005-ben, ezért megváltoztatták a nevét DTP-re (Demokratikus Néppárt). A DTP tagjai független jelöltekként jutottak be a parlamentbe a 2007-es választásokon, hogy ez által kijátsszák a 10 százalékos küszöböt, és közülük 20-an bejutottak a parlamentbe majdnem tíz év után. A bejutott képviselők egyesültek a DTP zászlaja alatt, és megalapították frakciójukat.

Törökországban a váltógazdaság vagy ahhoz hasonló parlamenti tradíció nem igazán jellemző. Főként az utóbbi négy-öt választást figyelembe véve látható, hogy a török szavazók közül elég sok az ingadozó, nem csoda, hogy időről időre meglepetésszerű eredmények születnek, ahogyan az a pártok történetét tanulmányozva nyilvánvalóvá vált.

Az AKP az utóbbi két választáson széles körű támogatottságot ért el a kurdok lakta

területeken, éppen ezért elgondolkodtató lehet a politikai döntéshozók számára Törökországban, hogy érdemes-e fenntartani a 10 százalékos parlamenti küszöböt, vagy ezt a határt leszállítva több pártnak is lehetőséget adni a választásokon.

(Vas Korinna)

Források

1. AKP honlapja: http://eng.akparti.org.tr/english/index.html
2. ANAP honlapja: http://www.anaponline.net/
3. Az AKP párt programja: http://eng.akparti.org.tr/english/partyprogramme.html
4. Az Európai Parlament honlapja: http://europarl.europa.eu
5. CHP honlapja: http://www.chp.org.tr/index.php?module=content&page_id=388
6. Dr. Dobrovits Mihály előadása a Külügyi Intézet Kávé és Külpolitika sorozatának keretében, 2008. november 3.
7. DSP honlapja: http://www.dsp.org.tr/DSP/
8. DTP honlapja: http://www.dtp.org.tr/
9. DYP honlapja: http://www.dyp.org.tr/Default.aspx
10. EPP-ED Képviselőcsoport honlapja http://www.epp-ed.eu/home/en/default.asp
11. Európai Szocialisták Képviselőcsoport honlapja: http://www.socialistgroup.eu/gpes/index.do?lg=en
12. Fazilet (Saadet) honlapja: http://www.sp.org.tr/
13. GP honlapja: http://www.gencpartiliyiz.com/
14. Gunes Murat Tezcur: Turkey divided: politics, faith and democracy; Open Democracy, 2005.05.03.
15. Külügyi Figyelő: www.kulugyifigyelo.hu
16. MHP honlapja: http://www.mhp.org.tr/index.php
17. Ország-leírás Törökországról: http://www.allaboutturkey.com
18. Today's Zaman: Turkey-European Union relations on parties' agendas: http://www.todayszaman.com/tz-web/detaylar.do?load=detay&link=115880
19. United Nations: World Population Prospects: http://esa.un.org/unpp/